



Antagning till högre utbildning i

*USA & Kanada*

– INTRYCK FRÅN EN STUDIERESA

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR

 **HÖGSKOLEVERKET**  
National Agency for Higher Education



Antagning till högre utbildning i  
*USA & Kanada*  
– INTRYCK FRÅN EN STUDIERESA

Tryckt på miljömärkt papper.

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm  
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post [hsv@hsv.se](mailto:hsv@hsv.se) • [www.hsv.se](http://www.hsv.se)

**Antagning till högre utbildning i USA och Kanada  
– intryck från en studieresa**

Producerad av Högskoleverket i juni 2000  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR  
ISSN 1404-5745  
ISRN HSV-AR--00/8-SE

Innehåll: Uppföljnings- och utredningsavdelningen  
Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning  
Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, augusti 2000

# Innehållsförteckning

<b>Förord</b>	<b>5</b>
<b>Sammanfattning</b>	<b>6</b>
<b>Summary</b>	<b>8</b>
<b>Överblick</b>	<b>10</b>
Berit Askling	10
<b>Det amerikanska högskoleprovet</b>	
<b>– ett besök hos the Educational Testing Service</b>	<b>13</b>
Kristian Ramstedt	13
Christina Stage	14
Jan-Eric Gustafsson	17
Lars Haikola	18
<b>Antagning till lärarutbildning vid University of Toronto</b>	<b>20</b>
Kristian Ramstedt	20
Lars Haikola	20
<b>Urval till juristutbildning</b>	
<b>vid Osgoode Hall Law School, York university</b>	<b>22</b>
Hans Åberg	22
<b>Samordning och marknadsstyrning</b>	
<b>– The Ontario Application Centre</b>	<b>27</b>
Leif Strandberg	27
Börje Alström	28
<b>Ett sammanfattande intryck</b>	<b>31</b>
Kristian Ramstedt	31
<b>Deltagare i resan</b>	<b>33</b>



# Förord

I denna arbetsrapport redovisas intryck från en studieresa till USA och Kanada hösten 1998. I resan deltog ledamöter i Högskoleverkets Provråd samt tjänstemän från Högskoleverket och Enheten för pedagogiska mätningar vid Umeå universitet. Resan planerades med utgångspunkt i Provrådets dubbla roll att dels bistå verket inför beslut om s.k. andra särskilda prov vid urval till högre utbildning, dels fungera som ett rådgivande organ vad gäller högskoleprovet. Konkreta syften med resan var

- att få en inblick i hur den amerikanska motsvarigheten till högskoleprovet tas fram genom besök på the Educational Testing Service, ETS, i Princeton, New Jersey,
- att få konkreta exempel på alternativa former för antagning av studerande till högre utbildning genom att besöka några olika lärosäten i Ontario,
- att stifta bekantskap med ett utländskt system för samordnad antagning genom besök på den gemensamma antagningsenheten i provinsen Ontario.

I denna reserapport som redigerats av undertecknad ger deltagarna sina personliga intryck av en mycket innehållsrik studieresa som gav många tankeställare – med relevans både för lokala lösningar på lärosätetsnivå och för utveckling av högskoleprovet.

Inger Rydén Bergendahl  
avdelningschef, Högskoleverket

# Sammanfattning

Vid Högskoleverket inrättades 1997 ett rådgivande organ, benämnt Provrådet. Det gavs en dubbel roll att dels bistå verket inför beslut om s.k. andra särskilda prov vid urval till högre utbildning, dels fungera som ett rådgivande organ vad gäller högskoleprovet. Hösten 1998 genomförde rådet tillsammans med några tjänstemän från verket och från Enheten för pedagogiska mätningar vid Umeå universitet en studieresa till USA och Kanada.

I denna reserapport ger deltagarna sina personliga intryck av en mycket innehållsrik studieresa. Det fanns mycket att lära som kan berika den svenska diskussionen, såväl vad gäller utveckling av högskoleprovet som alternativa former för antagning och urval till högre utbildning.

Resan genomfördes 17-25 november 1998 och omfattade besök på the Educational Testing Service, ETS i Princeton, the College Board i New York, University of Toronto med Ontario School of Education och York University med Osgoode Hall Law School i Toronto samt University of Guelph och Ontario Application Centre i Guelph.

Studieresan gav många exempel på att antagningssystem måste ses i relation till de nationella utbildnings- och samhällssystem som de ingår i. Till sin konstruktion är det svenska högskoleprovet snarlikt det amerikanska Scholastic Assessment Test, SAT. Men den faktiska funktionen både av SAT och av andra urvalsinstrument blir i många avseenden annorlunda till följd av systemskillnader mellan Sverige och de länder som rådet besökte. Viktiga skillnader i sammanhanget är bl.a. följande.

- I det svenska antagningssystemet har generella krav lagts fast för behörighet till högre utbildning. För vissa utbildningsprogram finns särskilda behörighetskrav som varierar mellan programmen. Från dessa krav kan en högskola eller ett utbildningsprogram i princip ej avvika. Det svenska systemet skiljer sig påtagligt från den flexibilitet som gäller behörighetskrav och antagningsprocedurer i USA och Kanada.
- I USA och Kanada betalar de studerande avgifter till sitt universitet. Urvalet av studenter till olika utbildningar är kopplat till en aktiv rekrytering för att få "rätt" studenter. I Sverige förekommer inte studerandavgifter. I stället erhåller universitet och högskolor resurser för grundutbildningen från statsbudgeten genom ett system som styrs av antal registrerade studenter och av de studieprestationer som fullgörs av studenterna.
- I det svenska antagningssystemet är relationen mellan den sökande och den mottagande högskolan relativt opersonlig. Svenska högskolelärare har vanligen inte någon aktiv roll i antagningsprocedurerna. I Kanada fick rådet flera exempel på antagningsprocedurer där lärarna står för en bety-



dande arbetsinsats såväl med intervjuer som med bedömning av det underlag som lämnas av de sökande.

- I det svenska systemet finns inte samma utrymme som i USA och Kanada för alternativa urvalsgrunder grundade på intervjuer, referenser, "life stories" och annat som den sökande vill åberopa. I Sverige förekommer inte kvoteringar avseende etnicitet eller social bakgrund. Vid två av besöken i Kanada presenterades ingående olika former för att öka rekryteringen av studerande från ej studievana miljöer, t.ex. av studenter med bakgrund i den kanadensiska ursprungsbefolkningen.
- Det svenska högskoleprovet är ett komplement till gymnasiebetygen som kan öka men ej minska chanserna att bli antagen. Inget universitet eller högskola kan avstå från att basera åtminstone en tredjedel av sitt urval på provresultat. I USA och Kanada används högskoleprovsresultat på ett mer varierat och flexibelt sätt.
- I USA och Kanada finns flera generella urvalsinstrument av högskoleprovets typ, t.ex. vid antagning till påbyggnadsutbildningar såsom Graduate Studies och Law School.
- I Sverige är antagningen till utbildningsprogram i högskolan samordnad genom det system som sköts av Verket för högskoleservice. I provinsen Ontario finns en annan slags samordning mellan de 18 universiteten. Det första skedet av processen samordnas av ett gemensamt organ, the Ontario Application Center. Sedan tar de olika universiteten själva hand om det slutliga urvalet av sökande.

I arbetsrapporten redovisas konkret hur man vid de besökta universiteten i Kanada hade utformat sina antagningsprocedurer och den roll som spelades av deras organ för samordnad antagning. I rapporten ingår också en utförlig beskrivning av verksamheten vid ETS, som bl.a. konstruerar och utvecklar SAT, den amerikanska motsvarigheten till högskoleprovet.

# Summary

In 1997, the National Agency for Higher Education set up an advisory body designated the Advisory Council for Admissions Tests. It was assigned the dual function of partly assisting the Agency in preparing decisions relating to what are known as other special admissions tests used in selection procedures for higher education, and partly acting as an advisory body in relation to SweSAT, The Swedish Scholastic Aptitude Test. In the autumn of 1998, the Council and a number of officials from the Agency and from the Educational Measurement Unit at Umeå University undertook a study trip to the USA and Canada.

This report presents the participants' personal impressions of a study trip that was packed with content. There was much to learn that will enrich Swedish public debate in this area, both in relation to developing the SweSAT and to alternative forms of admission and selection in higher education.

The trip took place on 17–25 November 1998 and included visits to the Educational Testing Service, ETS, at Princeton, the College Board in New York, the University of Toronto with the Ontario School of Education, York University with the Osgoode Hall Law School in Toronto, and the University of Guelph and the Ontario Application Centre in Guelph.

The study trip provided many examples confirming that an admissions system must be viewed in relation to the national educational system and the type of society of which it forms a part. The design of the SweSAT is rather similar to the American Scholastic Assessment Test, SAT. But the actual function of both the SAT and other instruments of selection turns out to be very different as a consequence of the systemic differences between Sweden and the countries visited by the Council. Important differences in this respect include the following:

- The Swedish admissions system lays down general requirements for eligibility for higher education. Certain programmes of education have special eligibility requirements which vary between programmes. In principle, it is not possible for an institution of higher education or a programme of education to set aside these requirements. The Swedish system differs markedly from the flexibility with respect to eligibility requirements and admission procedures which is found in the USA and Canada.
- In the USA and Canada, students pay fees to their university. The selection of students for various programmes of education is linked with active recruitment policies to attract the "right kind of student". There are no tuition fees of this nature in Sweden. Instead, institutions of higher education obtain resources for basic higher education from the national budget by way of a system governed by the number of registered students

and by the academic performance recorded by the students.

- In the Swedish admissions system the relationship between the applicant and the institution of higher education being applied to is relatively impersonal. The teaching staff at Swedish institutions of higher education do not normally play an active part in admissions procedures. In Canada, the Council saw a number of examples of admissions procedures into which teachers put a great deal of work, both in the form of interviews and in the form of assessing material submitted by applicants.
- The Swedish system does not have the same scope as the USA and Canada for using alternative grounds for selection based on interviews, references, "life stories" or other factors the applicant wishes to be taken into consideration. There are no quotas utilized with respect to ethnicity or social background. During two of the visits in Canada, various methods for increasing the recruitment of students from non-academic backgrounds (including Canadian aboriginal peoples) were presented in detail.
- The SweSAT is an instrument supplementing upper-secondary grades, and it may increase an applicant's chances of being admitted but not reduce them. No institution of higher education can refuse to base at least a third of its admissions on the results of this test. The results of such tests are used in a more varied and flexible manner in the USA and Canada.
- In the USA and Canada there are several general selection instruments of a similar character to the SweSAT. These are used in admissions procedures for more in-depth programmes such as Graduate Studies and Law School.
- In Sweden, admissions to programmes of higher education are coordinated by the system operated by the National Admissions Office to Higher Education. The province of Ontario makes use of another kind of coordination between its 18 universities. The first stage in the process is coordinated by a joint body, the Ontario Applications Center. Subsequently, the final stages of selection are taken care of by each individual university.

The working report presents the concrete procedures used by the universities visited in Canada to manage their admissions and the role played by university bodies in coordinating admissions. The report also contains a detailed description of the activities of the ETS, one of whose tasks is the design and development of the SAT, the American equivalent of the SweSAT.

# Överblick

---

## BERIT ASKLING

---

Programmet för studieresan utformades mot bakgrund av Provrådets uppdrag – att medverka till att beslut om högskoleprovet förankras inom högskolevärlden och att bistå verket inför beslut om vilka särskilda prov som får användas inom högskolan. Rådet skall även ge stöd åt Högskoleverket vad gäller forsknings- och utvecklingsarbete kring frågor som rör högskoleprovet. I fokus för Provrådets arbete står alltså de instrument som används vid urval. Rådet har flera gånger konstaterat att det knappast är möjligt att behandla vare sig högskoleprovet eller tillstånd för alternativ antagning frikopplat från de vidare sammanhang i vilka dessa skall fungera som urvalsinstrument.

Under studieresan till USA och Kanada fick vi flera exempel på att enskilda urvalsinstrument måste ses i relation till de nationella utbildnings- och samhällssystem som de är en del av. I teknisk mening är högskoleprovet till sin konstruktion snarlikt det amerikanska SAT-provet.<sup>1)</sup> De antagningsintervjuer vi fick beskrivna för oss vid lärarutbildningen i Toronto var inte olika de intervjuer som används för motsvarande syften i antagningen till läkarutbildning i Sverige. Men den faktiska funktionen för dessa båda urvalsinstrument är i många avseenden mycket olika beroende på skillnaderna mellan Sverige och de besökta länderna.

- Det svenska antagningssystemet baseras på att vissa generella krav har fastställts för behörighet till högre utbildning och att det till vissa kategorier av utbildningsprogram fogats ytterligare behörighetskrav, olika för olika typer av utbildningsprogram. Från dessa krav kan en enskild högskola eller ett enskilt utbildningsprogram i princip ej avvika. Systemet erbjuder knappast den flexibilitet när det gäller behörighetskrav och antagnings- och urvalsrutiner som vi såg exempel på i Kanada.
- Trots en kraftig utbyggnad av den högre utbildningen i Sverige är fortfarande söktrycket betydande till många utbildningsprogram. Detta har lett till att de sökande oftast söker en viss utbildning i första hand, inte en viss utbildningsort, tvärt emot vad som tycks vara fallet framför allt i USA.
- I Sverige har antalet sökande sedan länge överstigit antalet platser vid flertalet utbildningar på nästan alla högskoleorter. De svenska studenterna och deras poängproduktion har betydelse för resurstilldelning från statsbudgeten, men de bidrar inte på samma sätt till lärosätets ekonomi som studenterna i USA och Kanada gör när de betalar sina ”fees” direkt till

---

<sup>1)</sup> SAT = Scholastic Assessment Test. Detta beskrivs närmare nedan i avnittet om besöket på Educational Testing Service, ETS.

lärosätet. I både USA och Kanada är urvalet av studenter till olika utbildningar kopplat till en aktiv rekrytering för att få ”rätt” studenter.

- Praktiskt taget hela antagningsförfarandet i Sverige har sin utgångspunkt i övergången från gymnasieskola till högskola. Utgångspunkten är att gymnasieskolan genom sina olika linjer/program ger en speciell förberedelse som högskolans olika utbildningsprogram skall kunna bygga vidare på. Detta förhållande har säkert bidragit till nuvarande opersonliga relation mellan gymnasieskolan och högskolan och också till ett opersonligt antagnings- och urvalsförfarande. Svenska högskolelärare har inte någon självklart aktiv roll i antagnings- och urvalsprocedurerna, något som bidrar till att relationen mellan lärare och studenter startar på en mer neutral bas än i många utbildningar i USA och Kanada.
- Till följd av den svenska offentlighetsprincipen finns det inte i Sverige samma utrymme som i USA och Kanada för ett antagningsförfarande som är mer ”insynsskyddat” och i någon mening mindre objektivt eller ”rättvist”. I Kanada fick vi flera exempel på hur intervjuer, ”life stories” o.dyl., liksom olika typer av lokala kvoteringar avseende ålder, etnicitet och sociala skäl, utnyttjades i antagning till läkarutbildning och juristutbildning på ett sätt som knappast skulle vara möjligt i Sverige.
- Trots en pågående decentralisering av ansvar och befogenheter inom grundskola och i gymnasieskolan utgår det svenska antagningssystemet fortfarande från att gymnasiebetygen är jämförbara och att högskoleprovet därför kan fungera som ett frivilligt komplement till betygen. Frivilligheten är dessutom större för den enskilde sökanden än för utbildningsanordnaren. För de sökande är högskoleprovet ett frivilligt komplement som kan öka men ej minska chanserna att bli antagen. Även om anordnarna av de enskilda utbildningsprogrammen kan välja hur stor andel som skall tas in på basis av betygs- respektive högskoleprovsresultat, så kan ingen utbildningsanordnare avstå från att basera åtminstone en del av sin antagning på provresultat. För de utbildningar som efter tillstånd tillämpar alternativ antagning med andra särskilda prov kan högskoleprovet vara ett kompletterande urvalsinstrument. Men det är ej tillåtet att utnyttja högskoleprovet som ett första steg för samtliga platser. Användandet av högskoleprovet är alltså reglerat på ett mer strikt sätt i Sverige än vad som gäller SAT i USA eller Kanada.

Den första delen av rådets studieresa ägnades ett besök på Educational Testing Service, ETS, i Princeton, New Jersey. Våra värdar delade beredvilligt med sig av de svårigheter (inbegripet höga kostnader) som testkonstruktörer och testadministratörer stöter på då man skall försöka mäta komplexa intellektuella förmågor (t.ex. genom prov på fri skriftlig produktion) och då man prövat datoriserad bjudning av testet (dvs. att provtagaren genomför provet på en dator).

Vid University of Toronto fick rådet vid sitt besök en inblick i bl.a. hur urvalet till lärarutbildningen går till. Den lärarutbildning som urvalet avsåg var den avslutande praktisk-pedagogiska delen efter en flerårig ämne-teoretisk utbildning.

Vad som också var speciellt intressant i Kanada var besöket på Application Centre i Ontario. Där har man lyckats få till stånd en samordning mellan 18 olika universitet i Ontario vad gäller ansökningar till olika utbildningar, samtidigt som det gavs utrymme för vart och ett av universiteten att ge egen information i rekryteringssyfte och att själva ta hand om det slutliga urvalet av sökande. Denna samordning syntes innebära ett system som tvingade de medverkande universiteten att möta varandra på en gemensam "marknad" vilket bör kunna ge studenterna en stark position.

Ett av mina starkaste intryck från studieresan var just att bli påmind om hur stora skillnaderna är mellan olika länders högskolesystem generellt och antagnings- och urvalsregler specifikt och att det finns mycket att lära som kan berika den svenska diskussionen om tillträdes- och antagningssystemen.

# Det amerikanska högskoleprovet

– ett besök hos the Educational Testing Service

---

## KRISTIAN RAMSTEDT

---

Så ligger de där. Som prydliga industribyggnader utspridda över ett vackert ängslandskap med trädgångar, dammar och tusentals kanadagäss. The Educational testing service, ETS är världens största testfabrik med cirka 2 400 anställda varav ungefär 200 forskare. Här konstrueras ett stort antal test av skilda slag varav några av mycket stor betydelse för det högre utbildnings-systemet i Amerika. Exempel på olika test plus annan information finns på ETS hemsida (<http://www.ets.org>).

Det mest kända provet är SAT. Förkortningen stod tidigare för "scholastic aptitude test", men 1994 ändrades namnet till "scholastic assessment test". Bakgrunden var bl.a. att "aptitude" alltför mycket associerar till intelligensbegreppet och intelligenstest, medan "assessment" är mer i överensstämmelse med det mindre testinriktade och mer bedömningsbaserade synsätt som i dag dominerar den didaktiska och pedagogiska diskursen.

SAT genomförs sex gånger per år vid 4000 olika testcentra runt om i USA i sammanlagt 143 länder. Antalet provtagare är ca 1,8 milj. per år. SAT får tas hur många gånger som helst och ungefär 50 procent gör provet mer än en gång. Kostnaden för provtagaren är (1998) \$ 23 per provtillfälle. Användningen av testresultaten som underlag för urval styrs av utbildningsinstitutionerna och testet används i dag av ungefär 200 colleges och universitet.

SAT är det största av de urvalstest som förekommer i USA. Framför allt i amerikanska mellanvästern används även test konstruerade av ETS konkurrent American College Testing, ACT. Denna institution tillhandahåller enbart ämnestest, medan SAT är en kombination av "reasoning test" (SAT I) och flera ämnestest (SAT II). SAT I avser att pröva en allmän problemlösningsförmåga medan respektive prov i SAT II syftar till att mäta t.ex. verbal förmåga och matematisk förmåga. I jämförelse med det svenska högskoleprovet är alltså bägge de amerikanska urvalsproven mer inriktade mot skolämnen.

Någon datorisering av SAT i den meningen att provet skall genomföras vid en dator planerades inte, i varje fall inte vid tidpunkten för Provrådets besök. En sådan reform bedömdes bli alltför dyr i förhållande till de fördelar den skulle medföra. ETS har provat att datorisera ett annat test, nämligen Graduate Record Examinations, GRE. Detta hoppades man bl.a. skulle innebära en jämnare tillströmning av provtagare. Tyvärr visade det sig att

provdeltagarna i det datoriserade GRE väntar i det längsta med att göra provet, vilket medför en anhopning av provtagare i slutet av provperioden.

Det intryck jag fick vid besöket på ETS är att relativt få förändringar skett när det gäller storskaliga testprogram. Fortfarande är det främst ”multiple choice”-frågor som används, även om man med optisk rättning i dag kan hantera korta siffersvar. Det stora problemet hur mer komplexa och kreativa förmågor som produktion av fri text skall kunna bedömas i stor skala kvarstår dock. På ETS redovisades vid vårt besök vissa försök med bedömning av skriftliga prov där ett antal bedömare runt om i landet engagerades under några veckor för att poängsätta fritt skrivna texter. Huruvida detta på sikt är en framkomlig väg torde vara oklart. Kostnaderna skjuter snabbt i höjden och problem med bedömarreliabilitet måste hanteras på ett bra sätt. På ETS antydde man vissa lovande försök med datorrättning av texter av essätyp. Jag tillåter mig att hysa vissa tvivel på att detta skall vara möjligt inom en någorlunda snar framtid.

Det var slående att det på ETS finns en stor ödmjukhet inför de problem och svårigheter som man möter när det gäller att med olika typer av test bedöma människors förmågor i olika avseenden. De forskare som talade med oss sökte inte skönmåla sin verksamhet utan gav genomgående ett mycket professionellt och seriöst intryck. Och överhuvudtaget blev vi mycket vänligt bemötta på det professionella sätt som är typiskt amerikanskt. Trots den något avskräckande bilden av jättelik testfabrik efterlämnade besöket på ETS en känsla av respekt för den professionella inställningen och det ödmjuka förhållningssättet.

---

#### CHRISTINA STAGE

---

Provrådet tillbringade två hela dagar på Educational Testing Service, Princeton, New Jersey. ETS firade 50-årsjubileum 1998 och den första programpunkten var att Henry Braun berättade om ETS historia och organisation. Det är en mastodontorganisation med drygt 2 000 anställda, en imponerande forskarstab och en omsättning på nästan \$ 25 milj. Detta var mitt femte besök på ETS, och det är ett nöje varje gång, eftersom man alltid möts av ett välorganiserat program och kompetenta personer som arbetar med samma typ av problem som vi brottas med vad gäller det svenska högskoleprovet – normering, risk för bias i provuppgifter, könsskillnader, fusk, frågan om provet kan datoriseras, behov av nya provtyper och tillämpning av den moderna mätläran IRT.<sup>2)</sup>

Ida Lawrence var koordinator för den första presentationen som hade rubriken School and College Services. Här presenterades SAT, som fortfarande är det största och mest välkända av alla de prov som konstrueras vid ETS. Provet har en ännu längre historia än ETS. Ett första prov gavs redan 1918/19

---

<sup>2)</sup> IRT=item response theory, en ny statistisk modell som utvecklats vid ETS.



och konstruerades då av College Board, som fortfarande är "ägare" till provet. Sedan 1948 är det ETS som ansvarar för konstruktionen och administratörens.

SAT I, som bygger på det ursprungliga provet och den variant som är mest jämförbar med högskoleprovet, genomgick den senaste radikala förändringen 1994 och består nu av

- en verbal del med 78 frågor: läsförståelse, analogier och meningskomplettering
- en matematisk del med 60 frågor: matematiska flervalsfrågor, kvantitativa jämförelser och s.k. "grid in" (producerade svar som avges på svarsblankett för optisk läsning).

Man uppmuntrar användandet av miniräknare vid genomförandet av SAT I; vid genomförandet av högskoleprovet är miniräknare förbjudna. Förutom SAT I finns P-SAT som närmast är ett övningsprov som ges i high school och används för att välja stipendiater. Därutöver finns SAT II som består av olika ämnestest.

Skrivtestet som är ett av ämnestesten i SAT II består av två delar: att skriva en essä på 20 minuter samt 60 flervalsfrågor där det gäller att korrigera skriven text (grammatik, stavning, ordval och idiom). Rättning av essäerna är en dyrbar procedur. För närvarande rättas varje essä av två personer och, om det råder oenighet mellan dessa, av ytterligare en person. Dessa rättare är huvudsakligen lärare från high school som har genomgått en utbildning vid ETS. Framgångsrika försök görs med datorrättning; man påstod att överensstämmelsen mellan datorns resultat och en mänsklig bedömare var lika hög som mellan två mänskliga bedömare. Rättningsprogrammet måste dock modifieras inför varje nytt uppsatsämne.

Övriga ämnestest som ingår i SAT II är litteratur, amerikansk historia, världshistoria, matematik på olika nivåer, biologi, kemi, fysik och ett flertal främmande språk. Det finns en datoriserad variant av P-SAT, men vid vårt besök hade man inga planer på att datorisera varken SAT I eller SAT II.

Graduate Record Examination, GRE, är ett annat av ETSs stora välkända test. Det finns både som ett General Test som mäter verbal, matematisk och analytisk resonemangsförmåga och som Subject Test inom 14 olika ämnesområden. GRE General finns både i papper-och-penna-version och datoriserat. Det datoriserade testet är vad man kallade computer adaptive, CAT. Detta innebär att de uppgifter som ingår i den individuella provtagarens test anpassas till testtagarens förmåga (mätt såsom rätt eller fel svar på de frågor som successivt föreläggs provtagaren under provet).

Det hade varit en mycket dyrbar och omständlig process att datorisera provet och vissa av de fördelar man förväntat sig uteblev. T.ex. sprids inte provtagandet ut på det sätt man hade tänkt sig utan koncentreras till strax före ansökningstillfällena. Således räcker inte faciliteterna för provgenomförandet till just då, medan de står outnyttjade vid andra tider. Ett annat problem var sekretessen. Även av GRE finns en version av Writing Assessment. Man

planerade att fr.o.m. hösten 1999 låta detta prov administreras via dator.

Övriga prov som datoriserats hos ETS är Test of English as a Foreign Language, TOEFL, och The Graduate Management Admission Test, GMAT. Båda dessa test ges över hela världen.

Såväl SAT (samtliga versioner) som GRE erbjuds också med specialanpassning för provtagare med olika former av handikapp. De varianter som finns i detta avseende är att göra proven med förlängd provtid, erhålla uppförstorade prov och svarsblanketter, erhålla proven med punktskrift eller på talkassett eller att få en assistent som läser uppgifterna eller fyller i svarsblanketten. I samtliga fall krävs att handikappet är dokumenterat. Även här finns mycket erfarenheter och resultat att ta del av, utnyttja och anpassa till svenska förhållanden.

Linda Cook, som för övrigt är ledamot i det svenska högskoleprovets internationella vetenskapliga råd, introducerade ETS avdelning för Assessment, dvs. granskning och bedömning av provuppgifter. För egen del erinrade jag mig ett tidigare besök på ETS, där jag deltog i ett s.k. sensitivity meeting. Syftet med sådana möten är att tillsammans med företrädare för olika minoriteter i det amerikanska samhället diskutera alla uppgifter som vid utprovning gett upphov till gruppskillnader. I USA har man många grupper att ta hänsyn till – förutom män och kvinnor även färgade, indianer, asiater m.fl. En provuppgift som fick justeras efter mötet var en analogi-uppgift med ”jordgubbe – röd”, där det avsedda rätta svaret ”citron – gul” måste ändras. Utprovningen hade visat att provtagare med latinamerikansk bakgrund klarade denna uppgift klart sämre än andra grupper med motsvarande förmåga. Vid mötet framkom att citroner i Latinamerika vanligtvis är gröna, vilket kunde förklara utfallet. Från detta möte minns jag även hur man lyfte fram svårigheten att utbilda provkonstruktörer. Att konstruera bra provuppgifter tycktes vara en medfödd förmåga hos somliga medan andra aldrig kan lära sig och det hade inget klart samband med utbildning i övrigt.

Ett annat mätprogram som ETS numera har ansvaret för är National Assessment of Educational Progress, NAEP. Detta program genomförs på uppdrag av den federala regeringen med syfte att mäta skolkunskaper för jämförande studier mellan stater, skolor och även över tid. Detta program avviker genom att mätningarna är kriterierelaterade. De flesta andra stora testprogrammen hos ETS är normrelaterade. NAEP-mätningar genomförs vartannat år och resultaten väcker stort intresse och mycket diskussion när de presenteras.

Eftersom jag under ett antal år varit ledamot i det rådgivande organet Visiting Panel of Research vid ETS är jag väl förtrogen med den forsknings- och utvecklingsverksamhet som bedrivs vid ETS. Däremot hade jag inte tidigare haft någon direkt kontakt med den mer provnära utvecklings- och produktionsverksamheten som sysselsätter drygt 2 000 personer. Det var därför utomordentligt intressant att få en närmare inblick i utvecklings- och produktionsarbetet kring de olika testerna Scholastic Assessment Test, SAT, Graduate Record Examination, GRE och Test of English as a Foreign Language, TOEFL.

Provutvecklingsarbetet bedrivs inom den s. k. Assessment Division, för vilken den bland psykometriskt orienterade forskare välkända Linda Cook sedan något år tillbaka är chef. Hon och hennes medarbetare redovisade vid vårt besök de många och komplexa stegen i produktion av uppgifter och prov. Bl.a. redovisades de datoriserade utvecklingshjälpmedel som nu spelar en alltmer framträdande roll i det praktiska arbetet. Utvecklingen mot allt större uppgiftsbanker har medfört behov av att få stöd för både det hantverksmässiga uppgiftsskapandet och förbättrad överblick och kontroll över uppgifter i varierande grad av utveckling, från idé till "frusen" uppgift. Hos ETS har därför betydande resurser lagts på utvecklingen av datoriserade "assistants", dvs. datorlösningar som ger stöd för alla processer i utvecklingen av uppgifter och prov.

Ett mycket viktigt problem att vid konstruktion av prov för ett nytt provtillfälle är normering och skalning, så att den erhållna poängen vid provet är jämförbar med de tidigare givna proven. Inte minst för SAT är detta utomordentligt angeläget, inte bara för den stora praktiska betydelse provet har utan också för att SAT har en lång historia, under vilken ambitionen varit att få jämförbarhet över tid. Inom Assessment Division arbetar ett 100-tal psykometriker/statistiker med uppgiftsanalyser, skalningsarbete och med kontroller, bl.a. genom simuleringar, av att skalorna fungerar korrekt. Sedan några år tillbaka bedrivs allt skalningsarbete med hjälp av den moderna mätläran IRT. Detta är en statistiskt sofistikerad modell, för vilken huvuddelen av utvecklingsarbetet utförts vid ETS, framförallt genom insatser av Frederic Lord. Denna teknik är mycket kraftfull men också mycket komplex. Linda Cook menade att det är svårt att finna personal med tillräckligt hög grad av kompetens att hantera denna teknik.

När högskoleprovet utvecklades under början av 1970-talet var en av förbilderna det dåvarande SAT-provet. Det kan vara intressant att göra en jämförelse mellan det nuvarande SAT och det nuvarande högskoleprovet. Flera slående likheter kan då noteras som att det i båda proven finns både verbala uppgifter och numeriska resonemangsuppgifter. Men det finns också påtagliga skillnader mellan proven. För SAT redovisas sålunda resultaten i två separata poäng, en verbal och en kvantitativ, medan högskoleprovresultatet redovisas som en totalpoäng. En annan viktig skillnad är att både de verbala

och de kvantitativa delarna i SAT ställer krav på analys och resonemang, medan de verbala uppgifterna i högskoleprovet i huvudsak avser mer avgränsade kunskaper och färdigheter, som t.ex. engelsk läsförståelse och ordförråd. Det finns skäl att närmare undersöka på vilket sätt dessa skillnader återverkar på provens mätgenskaper och prognosförmåga.

---

## LARS HAIKOLA

---

Mina intryck av besöket på ETS är att det finns både intressanta skillnader och likheter när det gäller svenska och amerikanska förhållanden.

*Kulturskillnaden.* Tester är i USA accepterade instrument för behörighet och urval. Dessutom används de vanligaste testerna, PSAT och SAT, för fler ändamål än i Sverige, t.ex. för att klargöra kompletteringsbehov och vid stipendieutdelning. Testresultaten utnyttjas av colleges och universitet i rekryteringssyfte, inte bara för urval. Tester används utanför colleges och universitet i en mycket större omfattning än i Sverige. Inte minst den amerikanska försvarsmakten utgör en drivande faktor i utvecklingen av test och bidrar till att USA kan ses som testernas förlovade land.

*Storleken.* Testinstitutionerna i USA är av industriell omfattning. Marknaden är mycket större. Genom att USA drar till sig internationella studenter i stor skala, så efterfrågas ETS tjänster också av studenter utanför USA i betydande omfattning.

*Gemensamma kriterier.* I Sverige finns en gemensam grund för behörighet och urval genom en tydlig monokultur och ett nationellt betygssystem. Behovet av test är större i USA genom att det saknas nationella eller federala system för behörighet och urval. Floran av skolor och colleges är mycket rik. Detta skapar behov av jämförande urvalsgrunder såsom SAT.

*Mångfalden.* I USA finns en stor mångfald bland colleges och universitet. Dessa har en mycket större spridning i kvalitet än universitet och högskolor i Sverige. Tester utnyttjas därför på helt olika sätt. För de bästa universiteten utgör testen urvalsgrunden, medan de sämre utbildningsanstalterna använder de sammanställda testresultaten mest för att aktivt rekrytera studenter.

*Avgifter.* I USA och Kanada är den högre utbildningen i betydande utsträckning finansierad genom avgifter från studenterna. Studentavgifterna tenderar att öka idag. Sverige är en av de få utbildningskulturer som ej infört avgifter för universitetsstudier. Den direkta relationen mellan student och universitet blir redan vid testning, antagning och urval betydande genom de olika finansieringsformerna.

Skillnaderna i förutsättningar för test är alltså betydande. Det går inte att mekaniskt överföra erfarenheter från SAT till högskoleprovet. Ändock finns det lärdomar att hämta hem. Det svenska högskoleprovet har ju hämtat sin utformning från SAT. I grunden är de konstruerade på likartat sätt vilket gör vissa jämförelser möjliga.

*Omfattande arbete.* Trots att ett dominerande drag i ETS verksamhet är storleken och att det därmed är möjligt att göra betydande investeringar i testernas utformning, så framstår *all* testutformning som ett mycket omfattande arbete. Att utforma, utpröva och genomföra tester för universitet och högskola är ett arbete som kräver betydande resurser. Det måste alltså finnas starka, välgrundade och långsiktiga skäl för att införa test i en utbildningskultur.

*Datoriserade test.* Att det är fråga om stora utvecklingsinsatser syns inte minst i utformningen av det datoriserade test som ETS nu har prövat ut. Det kan synas självklart att just test av den typ som SAT och högskoleprovet utgör skall överföras till datormiljö. Men problemen med att datorisera prov har varit större än väntat. Ett datoriserat högskoleprov kan synas ”ofrånkomligt”, men efter de erfarenheter som redovisades vid besöket på ETS synes det ofrånkomliga ligga långt borta.

Samtidigt är det intressant att notera att ett datoriserat test kan utformas så att det delvis prövar andra förmågor än dem som prövas i ett vanligt skriftligt prov. Ett viktigt begrepp i sammanhanget är CAT, computer adaptive test. Detta innebär att testet utformas individuellt för varje testtagare genom att det ”gafflar in” testtagarens förmåga efterhand.

*Datoriserad skriftlig framställning.* Något som imponerade vid besöket på ETS var det språkprov som nu hade datoriserats med god framgång. Det är ett välkänt problem att högskoleprovet ej prövar två av de viktigaste förmågorna för att klara högskolestudier – muntlig framställning och skriftlig framställning i fri text. Det förstnämnda faller bort av uppenbara skäl. Även om det är teoretiskt möjligt att kräva självständigt författad text av provtagare vid högskoleprovet så är det i praktiken omöjligt då det kräver en alltför omfattande individuell rättningsprocedur med tveksam jämförbarhet.

Vid ETS hade man utvecklat en datoriserad rättning av fri text. Man hade skapat ett program kallat E-rater, ett rubrikbaserat textevalueringsprogram som kan avläsa syntax, diskurs och huvudinnehåll. Programmet kan följa en argumentation genom att identifiera nyckelbegrepp och hur dessa återkommer i texten. Inför varje rättning av en essä läggs en unik mall in av mänsklig hand, vilket tar ca 20 minuter. I utprovningen har datorn uppvisat samma rättningsförmåga som manuell rättning. Sådan programvara synes vara utomordentligt intressant för högskoleprovet.

*FoU.* Vid ETS bedrivs en betydande mängd forskning och utvecklingsarbete med inriktning att utveckla och förbättra tester. De frågor som uppmärksammades var i stor utsträckning desamma som i Sverige, t.ex. jämställdhetsaspekten. I den amerikanska kulturen ägnas också en betydande uppmärksamhet åt ras-, religions- och etnicitetsaspekter. Detta tar sig bl.a. uttryck i att provkonstruktörerna skall spegla en kulturell mångfald. I Sverige kommer frågan om social snedrekrytering att få ökad uppmärksamhet och det är inte uteslutet att vissa lärdomar från SAT härvidlag kan överföras till svenska förhållanden.

# Antagning till lärarutbildning vid University of Toronto

---

## KRISTIAN RAMSTEDT

---

Kanada gav i jämförelse med ETS i Princeton ett mer europeiskt intryck. University of Toronto liknar närmast ett gammalt engelskt universitet i byggnadsstil och framtoning. Även de representanter för olika utbildningar som rådet träffade kändes mer "europeiska" än amerikanska. Det fanns dock likheter mellan det amerikanska och det kanadensiska utbildningssystemet. De kanadensiska universiteten har drabbats av kraftiga nedskärningar av de statliga anslagen under senare år vilket medfört att de precis som de amerikanska universiteten i ökande grad är beroende av "tuition fees". Detta motiverar mer aktiva rekryteringsinsatser från universitetens sida, inte minst riktade mot utländska studenter eftersom dessa betalar högre avgifter än de inhemska studenterna.

---

## LARS HAIKOLA<sup>3)</sup>

---

Antagningssystemet i Ontario är friare än i Sverige. För att nå politiska mål som att få fler manliga lärare i skolan, att skapa större kulturell mångfald i lärarkåren och att uppmuntra fler från studiesvaga miljöer att studera på universitetet, så förfogar man i Ontario över betydligt fler instrument. I detta ingår bl.a. att använda särskilda tester som kan vara skriftliga eller muntliga. Antagningssystemet är, som vi senare under resan skulle få veta mer om, gemensamt för hela provinsen. Men till skillnad från det svenska systemet så övergår ansvaret under processens gång till lärosätena, som därför redan under antagningen kan skapa en mer personlig relation till studenterna.

Under studieresans kanadensiska del fick Provrådet tillfälle att besöka Ontario Institute for Studies in Education, OISE. Detta ingår i University of Toronto. Vid OISE ges ett program som närmast motsvarar den praktisk-pedagogiska delen av lärarutbildningen och studenterna söker till programmet efter flera års ämnesstudier. Vid OISE har man utvecklat en särskild process för att anta lärarkandidater. Denna omfattar 3 000–5 000 ansökningar per år.

Urvalet utgår dels från den sökandes betyg från studierna på bachelornivån, dels från ett värde på den särskilda profil som den sökande redovisat genom att fylla i sin ansökningsblankett. Ansökan skall innehålla verifierade

---

<sup>3)</sup> En mer utförlig redogörelse för antagningen till lärarutbildningen vid Universitetet i Toronto ingår i Antagning till högre utbildning – erfarenheter och visioner, Högskoleverkets rapportserie 2000:14 R.

referenser från tre arbetsplatser med lärar- eller skolrelevant inriktning. På grundval av dessa praktikerfarenheter skall den sökande därefter skriva ner de insikter som han/hon nått inom lärande och förklara hur han/hon skulle kunna bidra till utbildningen av elever i dagens skola. Den sökande har också möjlighet, men inte skyldighet, att ange "särskilda skäl" såsom att tillhöra någon minoritetsgrupp eller s.k. first nation, att ha ett handikapp och, vad gäller män, om man vill undervisa i primary school och förklara varför detta är ett särskilt skäl att vilja bli lärare. Ansökningshandlingarna bedöms och betygsätts sedan av en grupp personer som dels består av lärare från OISE, dels av aktiva skollärare.

I en jämförelse med det svenska systemet, framträder både svagheter och styrkor. Till svagheter hör att

- antagningsprocedurerna är synnerligen resurskrävande,
- det finns inga belägg för att man antar "rätt" personer trots mycket omfattande procedurer,
- det finns risk för konserverande effekter genom att man bland bedömarna inkluderar praktiskt yrkesverksamma (avnämare) – lika väljer lika,
- det finns ett större utrymme för subjektiva inslag i antagning och urval som kan skapa "orättvisa",
- en omfattande och personlig antagningsprocedur kan bidra till att den som antas upplever sig så utvald och kompetent att någon ytterligare utbildning egentligen inte behövs.

Men det finns också styrkor

- de sökande får ett personligt mottagande och möts som individer,
- större möjligheter till flexibilitet och personligt hänsynstagande,
- större möjligheter för universitetet att uppnå flera utbildningspolitiska mål såsom en bredare social rekrytering, större mångfald o.dyl.,
- ett slags "kontraktsförhållande" mellan den antagne och universitetet som bidrar till att en mycket hög andel fullföljer sina studier,
- ett naturligt och systematiskt samarbete med praktiken kring utbildningen, eftersom avnämare medverkar i antagnings- och urvalsprocessen vid universitetet.

# Urval till juristutbildning

vid Osgoode Hall Law School, York university

---

**HANS ÅBERG<sup>4)</sup>**

---

York University har en internationell prägel och strävar efter att ta emot både inhemska och utländska studerande. Man försöker också erbjuda program och kurser som attraherar studerande från olika minoriteter och från icke studievana miljöer. Det intressanta med juristutbildningen vid York University i detta sammanhang är att man utformat sin antagning så att man bland de studerande skall inkludera sökande från olika etniska grupper och minoriteter i Kanada. För att rekrytera från icke studievana miljöer använder man sig bl.a. av direktrekrytering med inriktning mot minoritetsgrupper, mentorsprogram och särskilda insatser för nybörjare.

Som universitet är York är ungt. Det tillkom 1959. Kanske för att något kompensera för sin ringa ålder har man som sin officiella symbol tagit den vita ros som var tecknet för York i Rosornas krig på 1400-talet i England. Antalet studenter uppgår till cirka 36 500, varav nästan 28 000 är heltidsstuderande. Detta innebär att universitetet är näst störst i studerandeantal i det engelskspråkiga Kanada. I en guidebok till högre utbildning i Kanada har York beskrivits som ”weighted to the arts over the sciences, the progressive over the conservative”. Den nuvarande rektorn Lorna Marsden har sagt ”innovation has become tradition at York”.

Osgoode Hall Law School är den i särklass största och mest betydande i Kanada. Den startades 1889 och är med sina drygt 100 år en gammal skola i denna del av världen. Varje år tar man in 320 förstaårsstudenter. Utbildningen är treårig och omfattar ett stort antal linjer. Första året tycks vara ganska lika för samtliga oavsett framtida inriktning. Däremot är år 2 och 3 mycket olika beroende på vad studenten har tänkt arbeta med längre fram och utbudet av program är mycket varierat. Det finns t.ex. särskilda kurser med medikolegal utbildning, något som erinrar om det rättsliga systemet i USA med advokater som lever på att rikta skadestånd mot läkare och andra inom hälso- och sjukvården. Andra program omfattar yrkeshygien och säkerhetsfrågor, genusfrågor om lön och anställning, sexualitet och lag, judisk lag, lagar för underhållning och sport för att nu nämna några.

Efter tre års studier blir man Bachelor of Law. För att få praktisera på egen hand inom rättsväsendet måste dock den utbildade gå tillsammans med en färdigutbildad jurist som en form av ”tingstjänstgöring”.

---

<sup>4)</sup> Denna redogörelse ingår även i Antagning till högre utbildning – erfarenheter och visioner, Högskoleverkets rapportserie 2000:14 R.



## Antagningsproceduren

Det som intresserade mest under Provrådets studiebesök var själva antagningsproceduren. Antagningen till studierna sker på fem olika sätt, vilket enligt prodekanen Alexander Greer är ett svar på politiska signaler att den kanadensiska befolkningens heterogenitet måste återspeglas i antagningen till de offentliga universiteten och högskolorna. I korta drag kan de fem sätten beskrivas som följer.

1. En reguljär kategori tas ut på akademiska meriter, dels en poäng baserad på tidigare betyg, dels ett provresultat som den studerande fått på LSAT.<sup>5)</sup> Denna grupp rangordnas enbart på kombinationen av dessa grunder. Till antalet är denna kategori klart dominerande.
2. I en andra kategori tas hänsyn till speciella omständigheter såsom andra akademiska studier eller att de sökande har lägre betyg från tidigare studier men som kan kompenseras av att den sökande ägnat sig åt olika ”worthwhile activities of a non-academic nature – student government, varsity sports, community involvement”.
3. En tredje kategori utgörs av äldre sökande (”mature student applicant category”). Dessa måste ha uppnått 26 års ålder före visst datum det år då studierna beräknas börja. De måste dessutom ha minst fem års heltidsarbete och dessutom poäng motsvarande 26:e – 50:e percentilen på LSAT. Kategorin består av tre undergrupper. En grupp sökande har inga eller mindre än två års studier på universitet. En andra grupp skall rekryteras från samhällsskikt som är underrepresenterade eller icke alls representerade i det juridiska yrket (”legal profession”). Den tredje gruppen utgörs av dem som har två eller flera års universitetsstudier eller som är graduerade från universitet. Alla sökande måste lämna in en personlig försäkran om vad de tidigare gjort och på vilka grunder man söker in. De sökande får redovisa sin syn på kommande yrke och vad man kan tänkas bidra med till gagn för samhället. Vidare skall den sökande motivera varför man anser att egna tidigare erfarenheter skulle kunna vara väl så nyttiga för den sökta utbildningen som tidigare universitetsstudier. Ett mindre antal ur kategori tre går vidare till intervju. Om den intervjuade misslyckas i intervjun, kan han eller hon inte söka året därpå i samma kategori.
4. Kategorin minoritetssökande (”aboriginal applicant category”) utgörs av sökande med bakgrund i den del av Kanadas befolkning som har status som s.k. First Nation, främst inuiter och metiser. Personer med sådan bakgrund har inte tillräcklig representation inom juristyrket, varför skolan aktivt försöker uppmuntra sådana sökande. Dessa rekommenderas att gå en särskild preparandutbildning under sommaren, som föregår det ordinarie läsåret och som ges av universitetet i Saskatchewan. Osgoode Hall Law

---

5) The Law Admission Test, LSAT, är ett prov som tillhandahålles av ETS och som består av tre delar: läsförståelse, analytiskt tänkande och logiskt tänkande. I detta prov ingår även att samtliga provtagare skriver en uppsats. Denna poängsätts ej av ETS men sänds till de utbildningar som provtagaren söker till.

School förbehåller sig rätten att välja ut studerande bland dem som gått just denna utbildning.

5. Dem femte kategorin i antagningen är sådana sökande som har god akademisk potential och samtidigt en bakgrund i att ha "confronted identifiable social, educational and/or economic barriers to education in general or legal education in particular". Även för denna kategori ingår i antagningsproceduren en intervju. De som söker i denna kategori skall skriva ett mycket omfattande personligt dokument där bakgrunden för ansökan ingår och nödvändiga referenser lämnas. Antalet sökande i denna grupp är stort. Skolan kräver att den sökande antingen genomgått en viss universitetsutbildning eller att man erhållit ett poäng på minst 50:e percentilen på LSAT.

### **Antagning av sökande från minoritetsgrupper**

Samma problem som jag noterat när det gäller antagning till läkarutbildning i USA finns också vid Osgoode Hall Law School, nämligen att studerande från vissa minoriteter uppnår sämre resultat på olika test som ligger till grund för antagningen.

I USA har jag sett hur man utan vidare sänker kraven på test för att få in några sökande från en aktuell minoritet. I samband med en gästprofessur vid University of Minnesota i Minneapolis 1996 deltog jag som observatör vid antagningen till medicinska studier. Jag blev då vittne till ett fall där en svart kvinnlig sökande från en annan stat antogs trots lägre poäng därför att hon erhållit ett stipendium som ekonomiskt skulle täcka läkarutbildningen om hon kom in. Det var svårt att få raka besked om hur man resonerade i sådana fall och mitt intryck blev att klara handlingslinjer saknades.

Man tillämpade också en annan princip, nämligen att de som sökte från andra stater i USA behövde högre poäng än de som kom från Minnesota. Motivet sades vara att invånarna i Minnesota, rimligen de studerandes föräldrar, bidrog med skattepengar till den högre utbildningen och detta borde gynna studerande från den egna staten.

Enligt min bedömning är den väg man valt vid Osgoode Hall Law School mer lämplig. De som söker från minoriteter, i detta fall urinvånare i Kanada, får genomgå en speciell förutbildning under vilken både de studerande själva och skolan kan få en uppfattning om de sökandes förmåga och möjligheter att fullfölja utbildningen. Det finns skäl att fundera över detta mot bakgrund av erfarenheter i den svenska läkarutbildningen. Det händer att studerande med invandrarbakgrund och som mött svårigheter på grund av bristande språkfärdighet eller kulturella skillnader av olika skäl isolerats eller isolerat sig själva från övriga läkarstuderande.

Jag har också sett när studenterna själva konstituerar grupper att det händer att invandrarstudenterna bildar en egen grupp i stället för att ingå i de "svenska" grupperna. Det kan även förekomma kamratkonflikter mellan dem

som kommer in på en kvot med lägre betyg och dem som kommit in den ordinarie vägen, något som i sin tur kan påverka utbildningens kvalitet. Det har sagts mig att när man startade med alternativ antagning till läkarutbildningen i Linköping uppstod i början vissa spänningar mellan olika studenter beroende på om de kommit in på betyg eller efter prov och intervju. Något motsvarande märkte vi inte på Karolinska institutet, något som sannolikt berodde på den relativt sett större anonymiteten hos oss till följd av ett större antal studerande. Man vet helt enkelt inte från vilken kvot olika studerande rekryteras.

Nu är det kanske inte möjligt att lösa sådana problem genom förberedande kurser för dem som saknar tillräckliga akademiska meriter. Men skillnaderna mellan studerande i utbildningen blir nog mindre om man gör så och de som kommer från olika minoritetsgrupper får bättre förutsättningar att inte utmärka sig negativt. Detta hade man kunnat se vid Osgoode Hall Law School, varför man ansåg att preparandkursen vid universitetet i Saskatchewan var ett mycket värdefullt inslag.

### **Vikten av referenser**

Ett annat förhållande vid Osgoode Hall Law School som påminner om systemet i USA är betydelsen av referenser eller motsvarande dokument. Nu framgick det inte vid studiebesöket varifrån referenser skulle inhämtas och det var svårt att värdera betydelsen av dessa referenser för studieframgång och prognos för framtida yrkesutövning. En viss skepsis är kanske på sin plats på grund av de utomordentligt skiftande håll varifrån referenser brukar komma. Många sökande har ännu inte någon arbetslivserfarenhet att referera till. Värdet på referenser från idrottsföreningar, scoutföreningar, religiösa samfund, flickvännen eller pojkvännen, läraren vid skolan som kanske redan satt betyg på den studerande, kan vara svårt för oss att förstå. Mycket förefaller främmande för vårt svenska sätt att se och vår ovana att bedöma andra, än mindre lämna ifrån oss utlåtanden om andra. Den svenska debatten om betyg på olika nivåer i utbildningsväsendet – från grundskolan till avskaffandet av differentierad betygsskala på avhandlingar – visar på dessa skillnader mellan Sverige och andra länder.

### **Intervjuer som del av antagningsproceduren**

En intressant del av antagningsförfarandet på Osgoode Hall Law School är intervjuens utformning. Den pågår under fem timmar och utförs av en panel. Intervjun var inte strukturerad utan i allt väsentligt fri. På en direkt fråga om intervjun syftade till att finna en person som skulle klara av studierna eller den framtida yrkesrollen, var svaret det förstnämnda. Man arbetar således inte utifrån någon idealbild av den framtida juristen utan är mer ute efter den som är studielämplig.

Jag deltog för några år sedan i en konferens i Holland om läkarutbildning i världen. Där fördes livliga diskussioner om universitetsstudier huvudsakligen skulle öka den individuella mognaden eller lära ut yrkesrollen. Från föreläsare för amerikanska utbildningar framfördes mycket olika uppfattningar med övervikt för den förstnämnda uppfattningen. Dock fanns ett prominent undantag, nämligen Harvard Medical School. Inte nog med att man vid Harvard hade yrkesrollen som huvudsakligt mål. Man hade också gjort en ny studieplan som var betydligt mera verklighetsanpassad, med en stor del av undervisningen förlagd i öppen vård där patienterna numera oftast finns i stället för på sjukhus. Det nu aktuella förslaget till ny studieplan 2000 för läkarutbildningen på KI kännetecknas av samma strävanden, dock ett drygt decennium senare.

Under besöket på Osgoode Hall Law School ställde jag frågan om det inte vore möjligt att arbeta fram en lämplig profil på en färdig jurist, dvs. vilka egenskaper en sådan bör ha. Även om det är stora skillnader mellan svenska läkarstudierande och juridikstudierande på Osgoode Hall Law School, så kvarstår att inom båda yrkena är nära personkontakter viktiga. Förmåga att kommunicera är en viktig egenskap som man skulle kunna utgå från när det gäller kriterier inför ett intervjuförfarande.

Jag frågade också varför intervjun skulle vara fem timmar lång – till skillnad från de i Sverige mer brukliga 45–60 minuterna? Det är rimligt att vissa speciella egenskaper får större betydelse än andra vid en så lång intervju. Jag skulle misstänka att uthållighet och stresstolerans är något som då premieras. Egenskaper som kognitiva funktioner, beslutsamhet och koncentration blir snarare svårare att bedöma vid en fem timmar lång intervju.

### **Sammanfattande kommentar**

Mitt viktigaste intryck från besöket på York var att man mycket framsynt arbetar med antagningen till universitetet. I Sverige har vi sent börjat intressera oss för olika antagningsformer. Fram till idag har man helt enkelt accepterat de studenter man fått. I och med de nya alternativa antagningsformerna har intresset börjat vakna för själva grunderna för antagning till universitet och högskolor. Detta är en positiv förändring i svensk högre utbildning.

Vid Osgoode Hall Law School hade man klara ambitioner att beakta det egna landets historia och skapa möjligheter för eskimåminoriteten att skaffa sig nödvändiga förkunskaper för att på ett fullgott sätt tillgodogöra sig högre utbildning. Det kändes riktigt att man inte sänkte nivån för att anta studerande från speciella minoriteter utan i stället sökte kompensera eventuella brister med förutbildning.

Dessa frågor är i högsta grad aktuella även i Sverige. De diskuteras förvånansvärt lite på våra universitet och högskolor men kommer att bli än mer aktuella framöver.

# Samordning och marknadsstyrning

– The Ontario Application Centre

---

## LEIF STRANDBERG

---

Provinsen Ontario påminner mycket om Sverige, både till storlek, folkmängd och klimat. I Ontario finns 18 universitet med ett brett utbud av högre utbildning.

Ontario har inte ett gemensamt delstatligt regelverk för tillträde till högre utbildning, utan de olika universiteten bestämmer själva vilka behörighetskrav och urvalsregler de vill använda. Universitetsstudier är avgiftsbelagda men det finns möjligheter att få stipendier och andra former av ekonomiskt stöd.

The OUAC (Ontario Universities Application Centre) is a highly efficient and cost-effective centralized bureau which processes applications for admission to Ontario's universities. The OUAC also provides data processing services for some institutions outside Ontario as well as a variety of specialized educational research.

Services are provided in both French and English and all of the Centre's external forms and publications are bilingual. 1998–1999 revenue totalled \$13.3 million, of which \$ 9 million was transferred to the universities. The application processing fee is the Centre's primary source of funding.

Så beskriver sig på sin hemsida The Ontario Universities Application Centre (fortsättningsvis kallad Application Centre), det organ som står för den samordnade antagningen till universiteten i Ontario.

Application Centre har funnits sedan 1971 och finns i Guelph, en mindre stad några mil från Toronto. Det har ca 30 anställda och en omsättning på \$ 11 milj. Det etablerades ursprungligen för att underlätta för utländska sökande. Man samordnar även antagning till utbildningar som inte riktar sig till nybörjare, exempelvis lärarutbildning (Ontario Faculties of Education), juristutbildning (Law school) och medicinsk utbildning (The Ontario Medical Schools). År 1998 hanterade Application Centre 315 000 ansökningar från 112 400 sökande.

En väsentlig skillnad mellan Verket för högskoleservice, VHS och Application Centre är att medan VHS finansieras av universitet och högskolor så är det de sökande som finansierar centret. Ansökningsavgiften är 80 dollar för de första tre alternativen och därefter 25 dollar för varje ytterligare alternativ. Den sökande har rätt att söka till maximalt 18 olika universitet.

En annan skillnad är att Application Centre inte fattar några antagningsbeslut. Det är alltså möjligt att bli antagen vid flera universitet samtidigt. Sverige går nu den motsatta vägen. I och med det system med s.k. clearing som prövas inför antagningen hösten 2000 så centraliseras antagningsprocessen ytterligare.

Söktrycket är, liksom i Sverige, olika till olika utbildningar och också geografiskt differentierat.

I Ontario hade man nyligen diskuterat när antagningsbesked till den sökande bör lämnas. Sena besked har visat sig innebära att universitet som kan lämna besked tidigare därmed får en konkurrensfördel. Man arbetar med att försöka lämna besked tidigare. Numera kan besked lämnas från början av mars och framåt. De antagna får fram till 1 juni på sig att lämna besked om de vill ha den erbjudna platsen.

Enligt vad vi fick höra vid vårt besök ökar rekryteringen av studenter från andra länder. I skriften *The National Report on International Students in Canada 1998/99* gjordes dock bedömningen att de federala initiativen för att locka fler utländska till Kanada hade misslyckats. I Kanada ser man med oro på den hårdnande konkurrensen världen över då det gäller att rekrytera studenter från andra länder. Även inom landet har konkurrensen om studenter har ökat mellan universiteten.

---

## BÖRJE ALSTRÖM

---

I provinsen Ontario har universiteten enats om att samarbeta när studenterna skall anmäla sitt intresse för högre studier. Samtidigt har man varit lika överens om att konkurrera om studenterna när de väl sökt. Då får marknadens krafter styra.

I Sverige har under senare år systemet för tillträde till högre utbildning skiftat högst påtagligt med byten av regeringar. Med den borgerliga regeringen i början 1990-talet kom en period av lokala experiment. Låt alla blommor blomma var parollen och det tillkom en mängd lokala regler både vad gäller antagning och urval av studenter till högre studier. En konsekvens av ett större ansvar på lärosätena blev att man nog blev varse vad som krävs när man har ansvaret att själv sköta sin rekrytering.

Regeringskiftet 1995 innebar bl.a. ett återinförande av klassisk rättvisepolitik vad gäller tillträde till högre utbildning. Den nya socialdemokratiska regeringen menade att överblicken utifrån ett studentperspektiv över tillträdes-systemet hade gått förlorat. Det var inte längre möjligt för den enskilde studenten att söka samma utbildning på olika orter under samma förutsättningar. Därmed hade ett viktigt inslag i ett rättvist system gått förlorat.

Vad gäller system för antagning till högre utbildning synes det hittills vara omöjligt i Sverige att förena det goda i olika politiska perspektiv. En intressant fråga är om man i andra länder lyckats förena perspektiven till gagn för såväl

enskilda som systemet som helhet? Mitt svar på den frågan är: Javisst, i Kanada. Närmare bestämt i Ontario.

### **Den goda samordningen**

Samordningen av ansökningar i Ontario garanterar överblicken för de sökande och på så sätt tillfredsställs rättvisekravet på den nivå som är studentens första möte med universitetsvärlden.

Studenterna betalar för att söka och denna avgift säkrar att studenten inte söker fler alternativ än vad som han eller hon tycker är rimligt med hänsyn till egen motivation för såväl studieort som ämne. En väl genomtänkt ingång i systemet torde ge vissa garantier för ett lägre bortfall av studerande.

När blanketterna har lästs in i datasystemet vid Application Centre överförs de efter sammanställning till respektive universitet. Application Centre tar in ansökningsavgiften i samband med att studenten söker. Sedan överför Application Centre två tredjedelar till universiteten för att de skall kunna täcka sina kostnader för tryck, personal m.m. I och med att data överförs till universiteten har Application Centre avslutat sin del i ansökningsfasen.

### **Den motiverande konkurrensen**

Application Centre är således inte inblandad i urvalet eller antagningen. Universiteten vill behålla denna rätt själva, så i den delen gäller en utpräglad decentralisering. Tendensen går mot än större frihet för varje universitet. Under nästan 20 år har man haft vissa gemensamma riktlinjer, men dessa har man nu (1998) lagt åt sidan.

Nedskärningarna i det kanadensiska universitetssystemet, en avreglering av avgifter och färre sökande till universiteten har medfört en ökad privatisering och ökad konkurrens. Samtidigt medför de förändrade villkoren också större studentgrupper. Eftersom det inte längre gäller att stänga ute elever genom olika urvalsformer, utan snarare att rekrytera goda studenter för att verka för egen överlevnad i en hårdnande konkurrens, så betyder urvalsinstrumenten inte längre så mycket.

Det kanadensiska systemet har många fördelar. Det förenar och överbryggar de olika synsätt som hittills styrts i Sverige med skiftande politiska vindar. I Ontario bidrar systemet till att plana ut ryckighet samtidigt som studenterna garanteras överblick och möjlighet till rättvisa valsituationer. Det förbereder också universiteten för de förändringar i agerande som ett lägre studentantal aktualiserar. Även under goda studentår måste universiteten tänka i rekryterings-termer. När universiteten tvingas mötas på en marknad där deras utbud sätts under luppen är det troligen studenterna som blir vinnare i egenskap av kraftfulla kravställare.

På plussidan för systemet i Ontario bör också räknas samma stordriftsfördelar som ligger i det svenska modellen med samordnad antagning genom

VHS – ett gemensamt ansökningsförfarande med väl trimmade rutiner som sammantaget ger relativt låga kostnader

Men vad finns på minussidan? En svensk betraktare kan inte undgå att notera utformningen av en anmälningsavgift vars storlek avgörs av antalet val. Och kanske än viktigare – riskerna med en marknad för högre utbildning som i kampen om studenterna kan falla för marknadsföringens överbudspolitik.



# Ett sammanfattande intryck

---

**KRISTIAN RAMSTEDT**

---

Det sammanfattande intrycket, framförallt från Kanada men även från USA, är att systemen för antagning och urval till högre utbildning är mycket mer flexibla än det svenska. Ett betydligt bredare underlag av information om de sökande samlas in, betydligt fler personer är engagerade i processen och utrymme finns för bedömning av särskilda skäl i olika avseenden. I Sverige har vi, för att något hårdra det hela, en algoritm i en dator som räknar fram det mest fördelaktiga av betygsmedelvärde eller högskoleprovspoäng. I skenet av de urvalsprocesser Provrådet mötte under sin studieresa framstår den svenska lösningen som synnerligen mekanisk och instrumentell.

Slående var den aktiva roll som lärarna vid de olika universiteten har i urvalsprocessen. De deltar i olika grupper som granskar ansökningar och intervjuar ibland också sökande. Vad man kan förstå måste detta vara en rätt tidsödande verksamhet och en svensk undrar förstås hur denna verksamhet finansieras. Men samtidigt kan det finnas stora fördelar.

I Sverige har lärarna ingen som helst förhandskännedom om sina nya studenter. Inför första föreläsningen får man en lista med enbart namn i sin hand. Huruvida urvalet av studenter blir ”bättre” med ett annat urvalssystem än det svenska – vad man nu skall mena med det – kan väl diskuteras. Det är dock möjligt och ganska troligt att den aktiva roll universitetslärarna spelar i de amerikanska och kanadensiska urvalsprocesserna bidrar till ett informellt kontrakt mellan lärare och student som kan ha en positiv inverkan på studierna. I Sverige finns knappast fog för någon känsla från studentens sida att han eller hon är ”vald” av läraren, eller hos läraren att han eller hon redan känner studenten när utbildningen börjar.

Det skulle föra för långt att här diskutera orsakerna till skillnaderna mellan det svenska systemet och de system som finns i flertalet andra länder. Dock tror jag att vi i Sverige har haft en alldeles speciell tilltro till rationella lösningar i det moderna projektets anda. I få andra länder har tilltron till storskaliga lösningar och social ingenjörskonst varit så påtaglig som i Sverige. Inget annat land har eller har haft ett så utpräglat normrelaterat betygssystem som Sverige från mitten av 1960-talet och 30 år framåt. Få torde ha eller ha haft ett så centraliserat urvalssystem som Sverige. Andra länder kanske inte hann så långt i utvecklingen av det rationella samhället som Sverige under 1960- och 1970-talen. I dag kommer inga delegationer hit för att studera den svenska modellen och vi har uppenbara problem med trögheten i de stora centrala systemen, inte minst i utbildningssystemen. Kanske är det nu vår tur att lära av andra länder

och av deras sätt att lösa problemen? I det avseendet gav besöket i Kanada intressanta inblickar.

Sammanfattningsvis var det en mycket välorganiserad och givande studieresa. Vi mötte många intressanta människor och miljöer, fick mängder av intressant och tankeväckande information och hade dessutom, vilket inte är minst viktigt, stort utbyte av och trevligt umgänge med varandra inom gruppen.

# Deltagare i resan

Berit Askling	professor i pedagogik, Göteborgs universitet, ordförande i Provrådet
Hans Åberg	professor i allmänmedicin, Karolinska institutet, vice ordförande i Provrådet
Börje Alström	universitetslektor, Mitthögskolan, ledamot i Provrådet
Jan-Eric Gustafsson	professor i pedagogik, Göteborgs universitet, ledamot i Provrådet
Lars Haikola	docent, Lunds universitet, ledamot i Provrådet
Christina Stage	professor i pedagogik, Umeå universitet, ledamot i Provrådet
Helena Söderlind	studerande, ledamot i Provrådet
Leif Strandberg	utredare på Högskoleverket, sekreterare i Provrådet
Kristian Ramstedt	universitetslektor, Enheten för pedagogiska mätningar, Umeå universitet
Eivor Johansson	utredare, Högskoleverket, projektledare högskoleprovet
Margaretha Hallgren	handläggare, Högskoleverket, administratör högskoleprovet
Inger Rydén Bergendahl	avdelningschef, Högskoleverket, chef för uppföljnings- och utredningsavdelningen.

Högskoleverket har under sin verksamhetstid gett ut en rad arbetsrapporter utanför sin ordinarie rapportserie. Från och med år 2000 ges sådana publikationer ut i en egen arbetsrapportserie, Högskoleverkets arbetsrapporter.

---

## Arbetsrapporterna utgivna fram till år 2000:

### StudS

- Studenterna höstterminen 1995 – några basdata  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-01-X
- Nittioalets studenter – bakgrund och studiemönster  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-03-6
- Med studenternas egna ord. Svaren på två öppna frågor i en enkät hösten 1996 till studenter i Sverige  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-08-7
- 6 studenter hösten 1997 – deras liv, upplevelser av studierna och förhoppningar inför framtiden  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-11-7
- Studiestarten som ett äventyr – rationalitet, slump och nödvändighet inför högskolestudierna samt Appendix: Vägen till studierna – korta porträtt av 24 studenter  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-13-3
- Att vara student. Rörelse och fördröjning i livet som högskolestuderande. En kvalitativ intervjustudie av 30 studenter hösten 1997  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-15-X
- Traditionella och icke-traditionella studenter  
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-27-3

### Omvärldsanalys för högskolan

- Politik i förändring  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-21-4
- Internationella trender på högskoleområdet  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-22-2
- Den högre utbildningen och arbetsmarknadens behov  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-24-9
- Rankning av universitet och högskolor  
En internationell översikt  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-25-7
- Kan gymnasieskolan förse högskolan med studenter?  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-30-3
- Högskolans samverkan med det övriga samhället – en kortfattad historisk tillbakablick  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-33-8

### Röster om samverkan

- Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 7. ISBN 91-88874-35-4
- Forskning och utvecklingsarbete i Sverige med fokus på högskolesektorn – basfakta  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-38-9
- Högskoleutbildade – tillgång och efterfrågan  
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 9. ISBN 91-88874-40-0

### Övriga

- Designutbildningar i Sverige – En kartläggning  
ISBN 91-88874-23-0
- Socionomens yrkesroll ur olika perspektiv – redovisning av en intervjustudie
- Visioner och verklighet – En utvärdering av juristutbildningar  
ISBN 91-88874-26-5
- Studentperspektiv på verksamheten vid universitet och högskolor – utveckling och helhet  
ISBN 91-88874-34-6

---

## Arbetsrapporterna utgivna från och med år 2000:

- Klinsk/tillämpad utbildning, ur studenters och handledares perspektiv  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:1 AR
- Högskolans arbete med sin samverkansuppgift  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:2 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms musikpedagogiska institut  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:3 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:4 AR
- Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning. Några internationella utvecklingslinjer. Av Torsten Kälvermark  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:5 AR
- Behörighet, rekrytering och urval. Om övergången från gymnasieskola till högskola. Av Ingemar Wedman, Idrottshögskolan  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:6 AR
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby  
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:7 AR



Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR  
ISSN: 1404-5745  
ISRN: HSV-AR--00/8--SE

*Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.*

 **HÖGSKOLEVERKET**  
National Agency for Higher Education